

K PROSOPOGRAFICKÉMU VÝSKUMU ČLENOV BRATISLAVSKEJ KAPITULY (1387 – 1490)¹

Hlavačková Miriam

HLAVAČKOVÁ, Miriam: Die prosopographischen Erforschung der Mitglieder des Pressburgers Domkapitels (1387 – 1490). *Historické štúdie*, 2013, roč. 47, pp. 29 – 35. Das Domkapitel am Pressburger Sankt Martinsdom war einer der wichtigsten Kirchen- und Bildungszentren im mittelalterlichen Königreich Ungarn. Bei der Zusammenstellung der Datenbank des Domkapitels im 15. Jh. verwendeten wir die in der Geschichtsschreibung übliche prosopographische Methode, die zur Erforschung von unterschiedlichen sozialen Umfeldern dient. Wir gingen von zahlreichen statistischen Daten aus: Territoriale und soziale Herkunft, Länge des Universitätsstudiums, Pfründeneigentum, Verlauf der kirchlichen und weltlichen Karriere (dies betrifft Mitglieder, die zugleich im Dienste des Herrschers standen). Die Prosopographie ermöglicht somit ein Bild über die vielfältige Gesellschaft des Pressburger Domkapitels zu rekonstruieren. *Geschichte. Ungarn/Slowakei. Bratislava/Pressburg. Pressburger Kapitel. Prosopographische Erforschung (1387 – 1490).*

Kapitulu tvoril zbor duchovných – kanonikov, na čele s predstaveným – prepoštom, ktorí sídlili pri katedrálnom alebo inom významnom chráme, kde vykonávali slávnostné bohoslužby a pomáhali biskupovi pri správe diecézy. Bratislavská kapitula pri Dóme sv. Martina bola kolegiátnou (združenou) kapitulou s kráľovským patronátom, dokázateľne už od 13. storočia v úzkych vzázkoch s kráľovskou kanceláriou.² Od konca 14. storočia až do 30. rokov 15. storočia tvorili v kapitule vplyvnú skupinu kanonici pochádzajúci z Čiech, ktorí svoje úrady získali najmä vďaka pôsobeniu v službách kráľa Žigmunda Luxemburského. Bratislava sa stala počas husitského hnutia v Čechách zároveň miestom ich exilu. Situácia sa zmenila za vlády Mateja Korvína, keď mali v kapitule dominantné postavenie kanonici z Dolného Rakúska, z ktorých časť vyučovala na *Univerzite Istropolitane*. V období existencie Istropolitany, jedinej univerzity v Uhorsku v tom období, kapitula zabezpečovala aj jej fungovanie.³

¹ Štúdia je súčasťou riešenia grantového projektu VEGA 2/7174/7 Archontológia slovenských/uhorských dejín.

² K vzniku bratislavskej kapituly ŠEDIVÝ, Juraj. Anfänge des Pressburger Kapitels. In MÚČSKA, Vincent (ed.). *East Central Europe at the Turn of the 1st and 2nd Milleni*. Bratislava : Stimul, 2002, s. 107 – 117;

³ HLAVAČKOVÁ, Miriam. *Kapitula pri Dóme sv. Martina – intelektuálne centrum Bratislavy v 15. storočí*. Bratislava : Pro historia, 2008, s. 49 a n.

Pri zostavovaní databázy členov kapituly sme využili prosopografickú metódu, ktorá predstavuje zbieranie a súpis všetkých osôb, ktoré pôsobili v ohraničenom priestore i čase a tvorili viac-menej uzavreté spoločenstvá.⁴ Nejde pritom len o zbieranie materiálu podľa určitých, vopred stanovených kritérií, ale zároveň aj o jeho interpretáciu. V historiografii sa táto metóda uplatňuje najmä pri skúmaní spoločenských elit, panovníckych dvorov, mestskej populácie alebo na profesijne vyhranenej skupiny univerzitných študentov či duchovných komunít.⁵ V presne vymedzenom súbore historických osôb je u každej z nich na základe prameňov zostavený stručný životopis. Tieto medailóny sa tvoria podľa jednotného vzoru, aby mohli byť ďalej štatisticky spracované. Vyhodnotenie sa dnes robí takmer výhradne za pomoci počítačov a databázových programov, ktoré je však potrebné prispôbiť (vytvorenie tabuliek, vyplňovacieho programu a pod.).⁶ Podľa českého historika Martina Nodla takto orientovaný výskum na jednej strane umožňuje poznanie spoločenských zmien, ktoré sa odrážajú v individuálnych a kolektívnych osudoch, na druhej strane dokáže zachytiť aj individuálne zmeny, ktoré sa vzťahujú k spoločenskému kontextu.⁷ Ako príklad možno spomenúť prácu maďarského historika Józsefa Köblösa o cirkevnej strednej vrstve za vlády Mateja Korvína a Jagelovcov, v ktorej podrobil výskumu členov štyroch uhorských kapitúl a výsledok publikoval vo forme krátkych životopisov, štatistických tabuliek a grafov, odzrkadľujúcich rozdiely v skúmaných kapitulách – napr. v prevahe kanonikov šľachtického alebo meštianskeho pôvodu, v kumulácii benefícií, alebo v spôsobe obsadzovania jednotlivých úradov.⁸

Za účelom zostavenia, pokiaľ možno kompletných, životopisov členov bratislavskej kapituly sme zaznamenávali ich teritoriálny a sociálny pôvod, dĺžku univerzitného štúdia a dosiahnutý akademický stupeň, vlastníctvo prebend, priebeh cirkevnej i svetskej kariéry (u členov zároveň zamestnaných v službách panovníka), pričom bolo potrebné analyzovať rôzne kategórie prameňov. Pri štúdiu pramenného materiálu

⁴ NODL, Martin. Středověká prosopografie jako metodická inovace. In PEŠEK, Jiří (ed.) VIII. *Sjezd českých historiků* (Hradec Králové 10. – 12. září 1999). Praha : Scriptorium, 2000, s. 146 – 147.

⁵ RADZIMIŃSKI, Andrzej. Prałaci i kanonicy kapituły katedralnej płockiej w XIV i I poł. XV w. *Studium prozopograficzne*. Tom I – Kanonicy. Toruń : Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 1993; JUJEZKA, Stanisław. *Duchowni średniowiecznej Legnicy. Studium prozopograficzne nad klerem diecezjalnym*. Legnica : Towarzystwo Przyjaciół Nauk w Legnicy – Muzeum Regionalne w Chojnowie, 2006; SCHWINGES, Rainer Christoph. Zur Prosopographie studentischer Reisegruppen im fünfzehnten Jahrhundert. In BULST, Neithard – GENET, Jean-Philippe (eds.). *Medieval Lives and the Historian. Studies in Medieval Prosopography*. Michigan : Medieval Institute Publications, Western Michigan University, 1986, s. 333 – 341;

⁶ Vďaka databáze je potom možné klásť rôzne otázky na jednotlivé skúmané javy či ich kombinácie v rozsahu celku. Pozri projekt *Prosopografie pražské právnické univerzity v letech 1372 – 1419*. <http://www1.cuni.cz/~borovic/matrika/projekt/pojmy/pojmy.htm>, 3. 6. 2013.

⁷ NODL, *Středověká prosopografie*, s. 149. Na možné problémy pri využívaní prosopografickej metódy upozornil Jiří STOČES. *Prosopografie – od nadšení ke skepsi a zpět?* http://konference.osu.cz/sjezd2011ostrava/dok/sekce_d/stoces_jiri.pdf, 3. 6. 2013.

⁸ KÖBLÖS, József. *Az egyházi közélet rég Mátvás és a Jagellók korában. A budai, fehérvári, győri és pozsonyi káptalan adattárával*. Budapest : MTA Történettudományi Intézete, 1994.

v Slovenskom národnom archíve,⁹ v Archíve hlavného mesta Bratislavy,¹⁰ v Ostrihomskej katedrálnej knižnici a Maďarskom krajinškom archíve¹¹ sa potvrdilo, že obsahuje typické stredoveké „témy“, týkajúce sa hospodárenia kapituly, konfliktov s vlastníkmi susediacich pozemkov, pokúšajúcich sa oklieštiť majetok kapituly, ako aj problematických styčných bodov mesta a kapituly. K politickým udalostiam počas vlády Mateja Korvína, najmä k vzťahu k cisárovi Fridrichovi III., v ktorého službách sa angažoval bratislavský prepošt Juraj zo Schönbergu, bol dôležitý fond Fridericiana a Maximiliana v Haus-, Hof- und Staatsarchiv vo Viedni.¹²

Pri interpretácii dokumentov pápežskej proveniencie (najmä supliky, provízie, expektancie)¹³ treba mať na zreteli, že pápeži mohli udeliť niekoľko provízií či expektancií na tú istú prebendu, ponechajúc miestnym kapitulám právo rozhodnúť, koho chcú prijať. Apoštolská stolica totiž nedisponovala centrálnym výkazom prebiend, ani nemohla byť informovaná o tom, ktoré sa uvoľnili. Stávalo sa teda, že klerik bol nominálne členom štyroch či piatich kapítul, ale prebendu nevlastnil ani v jednej. V prameňoch i literatúre sú však títo „kanonici“ často uvádzaní v spojitosti so všetkými kapitulami, na ktoré mali vydanú expektanciu, čo často vedie k zjednodušeným tvrdeniam a zaraďovaniu týchto osôb medzi mnohoobročníkov, hoci – ako vhodne poznamenal český historik Dominik Budský – správne by mali byť nazývaní „mnohoexpektantmi“¹⁴. Treba tiež rozlíšiť, či pápežská provízia udeľuje kanonikát alebo prebendu prvýkrát, alebo len konfirmuje benefícium udelené už skôr miestnym kolátorom. Pre historika, snažiaceho sa určiť spôsob vstupu duchovných do kapituly, má interpretácia takéhoto dokumentu veľký význam, lebo spravidla umožňuje spoznať nielen prvotného kolátora, ale aj predchádzajúceho vlastníka prebendy.¹⁵ Významným zdrojom informácií ku

⁹ Ide najmä o fondy Súkromný archív bratislavskej kapituly a Hodnoverné miesto bratislavskej kapituly.

¹⁰ Archív mesta Bratislavy, Stredoveká listinná zbierka, Prvá hospodárska kniha, sgn. 3 a 1; Najstarší protokol testamentov mesta Bratislavy 1427 – 1529, sgn. 4 n 1; Protokol bratstva Božieho tela (1349 – 1606), sign. E. L. 3.

¹¹ Magyar Országos Levéltár Budapest, Diplomatikai Levéltár (zbierka stredovekých listín DL) a Diplomatikai fényképmásolatok (zbierka fotokópií listín z archívov rôznych krajín, týkajúcich sa uhorských dejín DF); Főszékesegyházi Könyvtár Esztergom, Esztergomi Liber Proventuum (1472 – 1529), sg. Ms I. 311.

¹² Haus-, Hof- und Staatsarchiv Wien, Fond Ungarn 1, Fridericiana (1423, IV. – 1525, X), Maximiliana 1, 1a (1477–1492).

¹³ V suplikách žiadatelia prosili o udelenie alebo rezerváciu cirkevných benefícií a úradov, o udelenie rozličných dišpenzov (výnimka zo zákona, oslobodenie): napr. pre nedostatočný vek potrebný na získanie cirkevného úradu, pre vstúpenie alebo vystúpenie z rehole, o udelenie odpustkov atď. Pri expektácii pápež žiadateľovi prisľúbil kanonikát vopred, takže kanonik sa stal „čakateľom“ na benefícium. LUKCSICS, Pál. *XV. századi pápák oklevelei*, I. (V. Márton pápa 1417 – 1431). Budapest : Magyar Tudományos Akadémia, 1931; LUKCSICS, Pál. *XV. századi pápák oklevelei*, II. (IV. Jenő pápa 1431 – 1447, V. Miklós pápa 1447 – 1455). Budapest : Magyar Tudományos Akadémia, 1938.

¹⁴ BUDSKÝ, Dominik. Intelektuálové v Metropolitní kapitule pražské od druhé poloviny 14. století do počátku husitství. In FEJTOVÁ, Olga – LEDVINKA, Václav – PEŠEK, Jiří (eds.). *Město a intelektuálové od středověku do roku 1848. Documenta Pragensia XXVII*, Sborník příspěvků z 25. vědecké konference Archivu hlavního města Prahy. Praha : Scriptorium, 2008, s. 32.

¹⁵ RADZIMIŃSKI, Andrzej. Problemy metodyczne w badaniach duchowieństwa kapitulnego

kanonikom bratislavskej kapituly, pochádzajúcim z Rímskej ríše národa nemeckého, sú edičné rady *Repertorium Germanicum* – čiže zbierka registrov z registrov pápežskej kancelárie a komory, ako aj registry z registrov suplík pápežskej penitenciárie *Repertorium Poenitentiarie Germanicum*.¹⁶

Problematickou bola identifikácia členov kapituly na začiatku 15. storočia, ktorých v listine často označovali len vlastným menom, bez uvedenia miesta pôvodu či mena otca. Tak môže dôjsť k zavádzaniu, že duchovný spravoval nejaký úrad viac než tridsať rokov, pričom bolo možné, že po sebe pôsobili dve osoby s rovnakými menami. Postupne pribúdajú k menám kanonikov rôzne doplňujúce prívlastky, označujúce rodovú dedičnú vlasť, majetky získané počas cirkevnej kariéry, disponujeme už nielen lokálnymi dokumentmi, ale aj dokumentmi pápežskej proveniencie či účtovnými knihami. Na základe prosopografického zoznamu možno napríklad konštatovať, že v kapitule v 15. storočí dominovali členovia meštianskeho stavu. Sociálny pôvod sa však nedá určiť s absolútnou istotou (napr. medzi študentmi Viedenskej univerzity sa vyskytli aj študenti urodzeného pôvodu, hlásiaci sa k chudobným, pretože takto mohli platiť menšie zápisné).¹⁷ Otázka pôvodu môže byť zodpovedaná spoľahlivo len vtedy, ak je podložená viacerými informáciami z nezávislých zdrojov.

Na rozdiel od predchádzajúceho obdobia v 15. storočí šľachtický pôvod už pri vstupe do kapituly nezohrával dôležitú úlohu. Čoraz dôležitejšou podmienkou sa stávalo vzdelanie. V tejto súvislosti nasledoval prieskum vzdelanostnej úrovne a uplatnenia jednotlivých prepoštov a kanonikov v cirkevnej či svetskej sfére. Na otázky – Aký bol priebeh ich štúdia? Na akej fakulte študovali a s akou akademickou hodnotou skončili štúdium? Aké možnosti kariéry mali? – je možné hľadať odpovede najmä v univerzitných matrikách, štatútoch a aktoch Viedenskej univerzity, na ktorej študovali takmer všetci členovia bratislavskej kapituly. V univerzitnom prostredí sa môžeme stretnúť s matrikami univerzitných národov, matrikami fakúlt a tzv. rektorskými matrikami čiže celouniverzitnými, ktoré sa, žiaľ, v niektorých prípadoch zachovali len čiastočne – z mladšieho obdobia alebo sa nezachovali vôbec.¹⁸ Na Viedenskej univerzite viedli dekáni fakultné zápisy (*Acta Facultatum*),

w Polsce średniowiecznej. In RADZIMIŃSKI, Andrzej (ed.). *Duchowieństwo kapitulne w Polsce średniowiecznej i wczesnonowożytnej. Pochodzenie i funkcjonowanie elity kościelnej*, Toruń : Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 2000.

¹⁶ Oblasťou pôsobnosti kuriálneho úradu – pápežskej penitenciárie (*Sacra Poenitentia Apostolica*) boli trestnoprávne a penitencionálne záležitosti. *REPERTORIUM GERMANICUM. Verzeichnis der in den päpstlichen Regesten und Kameralakten vorkommenden Personen, Kirchen und Orte des Deutschen Reiches, seiner Diözesen und Territorien von Beginn des Schismas bis zur Reformation. REPERTORIUM POENITENTIARIAE GERMANICUM. Verzeichnis der in den Supplikenregistern der Pönitentiarie vorkommenden Personen, Kirchen und Orte des Deutschen Reiches*. Dostupné na <http://www.romana-repertia.net/993.html>, 3. 6. 2013.

¹⁷ KÖBLÖS, *Az egyházi*, s. 8.

¹⁸ Výpovednú hodnotu matrik priblížil MÜHLBERGER, Kurt. *Universitätsangehörige und Stadt in der frühen Neuzeit. Quellen und Forschungen am Beispiel Wiens*. In CSENDES, Peter (Hg.). *Stadt und Prosopographie. Zur quellenmäßigen Erforschung von Personen und sozialen Gruppen in der Stadt des Spätmittelalters und in der frühen Neuzeit*. LINZ : Österreichischer Arbeitskreis für Stadtgeschichtsforschung, 2002, s. 91 – 109.

ktoré odzrkadľujú spôsob štúdia, skúšok, graduovania, priebeh rokovaní a uznesenia fakulty.¹⁹

Na konci 19. stor. (1894) začal historik Károly Schrauf s edíciou aktov najmenej – medicínskej fakulty a vydal tiež matriky uhorského národa na Viedenskej univerzite (1453 – 1630).²⁰ Schrauf však vychádzal len z matriky uhorského národa, v ktorej sú študenti zapísaní v niektorých prípadoch s dvoj- trojročným oneskorením alebo niektorí v nej zapísaní nie sú vôbec. Sledované hlavné univerzitné matriky však umožňujú vzájomnú konfrontáciu.²¹

Na tomto mieste je potrebné doplniť ešte terminologickú poznámku. Ako absolventa univerzity dnes označujeme toho, kto štúdiom úspešne skončil získaním nejakého univerzitného titulu. V prostredí stredovekých univerzít je však toto moderné poňatie absolventa zavádzajúce. Svoje štúdiá totiž získaním titulu ukončil len zlomok príslušníkov univerzity, s výnimkou fakulty slobodných umení, kde bol počet titulovaných väčší. Hlavným argumentom odmietnutia súčasného vymedzenia pojmu absolvent je fakt, že v stredovekej spoločnosti nebol univerzitný titul na dosiahnutie určitého úradu a z neho vyplývajúceho sociálneho postavenia potrebný. Prestíž prinášala už príslušnosť k univerzitetnej korporácii a zároveň sa človek s „univerzitnou skúsenosťou“ musel väčšinou negramotnej spoločnosti logicky javiť ako vzdelanec.²²

Žiaľ, o bratislavskej Univerzite Istropolitane sa nezachoval nijaký priamy písomný materiál, štatúty, protokoly ani účtovné knihy, len zakladacia listina, správy o pozvaní niektorých profesorov, dobrozdanie od viedenského teológa Leonarda Huntpichlera, roztrúsené zmienky v listinách väčšinou súdneho pôvodu, z ktorých možno rekonštruovať jej činnosť len fragmentárne.²³ V rámci výskumu sa však ukázal veľký význam kanonických prebiend pri financovaní univerzitných štúdií. Duchovní svoje štúdiá nehradili len z prelátskych a kanonických prebiend, ale aj zo skromnejších oltárnických benefícií. A tak je možné u členov kapituly sledovať vlastnenie jednej alebo viacerých prebiend v dobe začatia štúdia, v čase štúdia a po jeho skončení. Funkciou kanonických prebiend v Poľsku v 14. storočí, využívaných na účely štipendia, sa zaoberal

¹⁹ UIBLEIN, Paul. *Akten der Wiener Artistenfakultät (1385 – 1416): Acta facultatis artium Universitatis Vindobonensis 1385 – 1416*. Graz : Böhlau 1968; UIBLEIN, Paul. *Die Akten der theologischen Fakultät der Universität Wien (1396 – 1508)*, 2 B., Wien : Verband der wissenschaftlichen Gesellschaften Österreichs, 1978; UIBLEIN, Paul. *Fakultätsakten als personengeschichtliche Quelle*. In *Mitteilungen des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung*, 88, 1980, 3 – 4, s. 329 – 332.

²⁰ SCHRAUF, Karl. *Acta Facultatis Medicae Universitatis Vindobonensis* I. 1399 – 1435, Wien : Verlag des Medicinischen Doctoren Collegiums, 1894; II. 1436 – 1501, Wien 1899; III. 1490 – 1558, Wien 1904; SCHRAUF, Károly. *Magyarországi tanulók a Bécsi egyetemen II.*, Budapest : Magyar Tudományos Akadémia, 1892; SCHRAUF, Károly. *A Bécsi egyetem magyar nemzetének anyakönyve 1453-tól 1630-ig, IV.* Budapest : Magyar Tudományos Akadémia, 1902.

²¹ Dostupné na internete https://phaidra.univie.ac.at/detail_object/o:217, 3. 6. 2013. Pozri aj Repertorium Academicum Germanicum <http://www.rag-online.org/>, 3. 6. 2013.

²² STOČES, Jiří. Absolventi pražské právnické univerzity (1372 – 1418) ve službách hanzovních měst. In FEJTOVÁ – LEDVINKA – PEŠEK, *Město a intelektuálové*, s. 202.

²³ HLAVAČKOVÁ, Miriam. „In Posonio est locus valde sanus ...“ Kultúrne kontakty Bratislavy a Viedne v 15. storočí. In LUKAČKA, Ján et al. *Stredoveké mesto ako miesto stretnutí a komunikácie*. Bratislava : Historický ústav SAV, 2010, s. 148 – 149.

historik Andrzej Radzimiński. Opiera sa o protokoly zo zasadnutia katedrálnych kapitúl v Gnezdne, Poznani i Włocławku, pričom potvrdil, že o rozvoj intelektuálnej elity v poľskej cirkvi sa pričínili i početné štipendiá pre študujúcich členov kapitúl.²⁴ Keďže v stredoveku o kariére v duchovnom stave rozhodovala i angažovanosť v službách kráľa či bohatého protektora, treba zohľadniť aj tento aspekt.

Pri spracovaní dejín bratislavskej kapituly ako kultúrneho strediska bolo potrebné opatrne rozlišovať faktickú činnosť kapituly ako celku, napr. vznik eventuálnej písárskej dielne pri kapitule, činnosť a úroveň vzdelania jej členov pôsobiach v kapitule a tých kanonikov, ktorí s ňou boli spojení len poberaním prebiend.²⁵ Údaje k vzdelanosti členov kapituly bolo treba hľadať aj medzi riadkami – všimáť si akademické tituly, problematiku, ktorá bola členom kapituly pridelená v rámci ich úradu (týka sa najmä osôb vzdelaných v kánonickom práve), správy z koncilov či poverenia diplomatickými misiami. Rukopisy z knižnice bratislavskej kapituly i v súkromnom vlastníctve jej členov môžu takisto odkrývať názorový svet ich majiteľov.

Kým časť kanonikov, zaneprázdnených v kráľovských službách, nedodržiavala rezidenciu v sídle kapituly a svoju neprítomnosť sa snažila poistiť pápežskými dišpenzami (udelenie výnimky) a obstaraním zástupcov, kanonici v úrade mestského farára, dekana či kustóda sa zdržiavali v sídle kapituly, zúčastňovali sa pastoračnej činnosti a stávali sa svedkami pri spisomňovaní testamentov mešťanov. Okrem nich pôsobili pri Dóme sv. Martina početní kazatelia, oltárnici, zvonár i chóroví speváci. Prosopografia tak umožňuje vytvoriť si obraz o rôznorodej duchovnej societe v prostredí bratislavskej kapituly.

DIE PROSOPOGRAPHISCHEN ERFORSCHUNG DER MITGLIEDER DES PRESSBURGERS DOMKAPITELS (1387 – 1490)

Miriám Hlavačková

Das Domkapitel am Pressburger Sankt Martinsdom war einer der wichtigsten Kirchen- und Bildungszentren im mittelalterlichen Königreich Ungarn. Bei der Zusammenstellung der Datenbank des Domkapitels im 15. Jh. verwendeten wir die in der Geschichtsschreibung übliche prosopographische Methode, die zur Erforschung von unterschiedlichen sozialen Umfeldern dient. Wir gingen von zahlreichen statistischen Daten aus: Territoriale und soziale Herkunft, Länge des Universitätsstudiums, Pfründeneigentum, Verlauf der kirchlichen und weltlichen Karriere (dies betrifft Mitglieder, die zugleich im Dienste des Herrschers standen). Bei der Interpretation der päpstlichen

²⁴ RADZIMIŃSKI, Andrzej. *Życie i obyczajowość średniowiecznego duchowieństwa*. Warszawa : DiG, 2002; MORAW, Peter. Stiftsprüfenden als Elemente des Bildungswesens im spätmittelalterlichen Reich. In CRUSIUS, Irene (Hg.). *Studien zum weltlichen Kollegiatstift in Deutschland*. Göttingen : Vandenhoeck & Ruprecht, 1995, s. 270 – 297.

²⁵ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka. Pražská metropolitní kapitula, její samospráva a postavení doby husitské. In *Sborník historický*, 19, 1972, s. 29.

Urkunden (Supliken, Provisionen, Expektanzen) soll berücksichtigt werden, dass die Päpste mehrere Provisionen oder Expektanzen auf dieselbe Pfründe erteilen konnten. In Folge dessen entschieden die einzelnen Domkapitel, welche Personen sie unter ihre Mitglieder aufnehmen. Es kam tatsächlich vor, daß ein Kleriker nominell Mitglied mehrerer Domkapitel war, wobei er keine Pfründe in einem dieser Domkapitel besaß. In den Quellen und in der Literatur werden jedoch häufig diese Kanoniker irrtümlicherweise zusammen mit diesen Pfründen erwähnt.

Die Identifizierung der einzelnen Kapitelsmitglieder ist am Anfang des 15. Jahrhunderts problematisch, weil oft nur ihre Namen ohne Herkunftsangaben aufgeführt werden. Auf diese Weise kommt zu falschen Schlussfolgerungen zum Beispiel über die 30-jährige Amtszeit eines Kanonikers, da es eher wahrscheinlicher ist, daß zwei gleichnamigen Personen nacheinander in diesem Amt wirkten.

Allmählich werden die Angaben über die Kanoniker präziser, weil wir nicht nur über die lokalen Quellen, sondern auch über päpstliche Urkunden, Rechnungsbücher usw. verfügen. Anhand der prosopographischen Verzeichnisse ist zum Beispiel anzunehmen, daß im Pressburger Domkapitel Mitglieder bürgerlicher Herkunft in Überzahl waren. Die Frage nach ihrer Herkunft kann nur dann richtig beantwortet werden, wenn sie sich auf die aus mehreren Quellen stammenden Angaben stützt.

Im 15. Jh. wurde die Universitätsbildung zu einer immer wichtigeren Bedingung für die Aufnahme in das Domkapitel. In diesem Zusammenhang haben wir uns auch mit dem Bildungsniveau der Pröpste und Kanoniker während ihrer kirchlichen bzw. weltlichen Karriere befasst. Die Pfründen spielten eine entscheidende Rolle bei der Finanzierung des Universitätsstudiums. Und schließlich soll auch berücksichtigt werden, daß im Mittelalter für eine kirchliche Laufbahn auch der Dienst für einen reichen Unterstützer wesentlich war.

Einige Pröpste und Kanoniker, die dem Herrscher dienten, hielten ihre Residenzen außerhalb des Kapitelsitzes, was durch päpstliche Dispense ermöglicht wurde. Sie wurden in diesem Fall durch Vikare vertreten. Im Unterschied zu ihnen hielten sich die Mitglieder, die als Pfarrer, Dekan oder Kustos wirkten, im Domkapitelsitz auf, wobei sie mit der Verfassung von Testamenten und als Experte für Rechtsangelegenheiten beschäftigten oder im Dienste der Stadt wirkten. Außer ihnen gab es im Sankt Martinsdom noch zahlreiche Altaristen, Priester und ein Sängerkorps. Die Prosopographie ermöglicht es, ein Bild über die vielfältige Gesellschaft im Pressburger Domkapitel zu erstellen.

Mgr. Miriam Hlavačková, PhD., Historický ústav SAV, P. O. Box 198, Klemensova 19, 814 99 Bratislava

